

УДК 323
ББК66.4
А 43

Утверждено Ученым Советом факультета философии и политологии КазНУ им. аль-Фараби

Утверждено методбюро факультета философии и политологии КазНУ им. аль-Фараби

|" 10! \"

а?

Рецензенты:
Алияров А.А., доктор политических наук
Нарбаев Б.Н., доктор политических наук, профессор
Шалтыков А.И., доктор политических наук, профессор

Отв. ред. проф. А.С. Балапанова

А 43 Актуальные проблемы международной, региональной и национальной безопасности: Сборник научных трудов / Под . ред. проф. А.С. Балапановой. - Алматы: Казак университет!, 2014. - 567с.

13Б^ 978-9965-12-351-1

Сборник научных трудов содержит результаты исследований зарубежных и казахстанских ученых, презентованные на международной научно-практической конференции "Актуальные проблемы международной, региональной и национальной безопасности", посвященной 60-летнему юбилею казахстанского ученого, доктора политических наук, профессора Л.М. Иватовой.

В сборнике трудов раскрываются теоретические и прикладные аспекты исследования актуальных проблем международной, региональной и национальной безопасности. На основе проведения сравнительного анализа зарубежного и казахстанского опыта обеспечения безопасности выявляются тенденции, факторы, угрозы и механизм обеспечения безопасности на международном, региональном и национальном уровнях.

Монография может быть полезной для студентов, магистрантов, докторантов, профессорско-преподавательского состава вузов, широкого круга специалистов в сфере безопасности, государственной политики и управления.

15ВЫ 978-9965-12-351-1

УДК 323
ББК66.4

© Казахский Национальный университет
им.аль-Фараби

Казахстан Республикасы Премьер-Министриш

АЛГЫС ХАТЫ

\$.

'Ууфмешт 1Аэ^циш Шмр ЗалычрнЗы!

Си уа&мрсингешу саясатану жэлтых жи ма^ты уме уош, мемлешттж бастошу, уаутыЗИк, ш фэне сыр'щи саяаж салаши)тк I в Ц/ндэс феке саяашаш/ мсше(п пт Шму уамнуыш ба^ттт ўй% етт ШШ. ^Шл Отшымы Здмы кешмдму мтвч Офдыу ф-кенийши, швкфштф Ну фауа буътътыу утыптауши её ықиҳмм тт Шд*.

ъаяишиши/ самттыу усауи ошамрк кятеридтв ми всерт тт Шен СШир елтрп еубмргр З бт втфшин гъшти-Латнкалац үа? Імтищ. <1, Щж% ш топ, ямышмы (км Шемгм.

Щим мф Алткыуы Мт шын фу^/е-шт щитишта-^ отфьш аждвт уауышти мицмт дтсм/яну. отбасызы Зи амлндыу. пм щт- бфютиш Амт!

ткассыны
Щемм^ -Мм'Нжм/п

a&g_a

Лтна, 20-14 жиши уууниф

Ким Л.М. - к.филос.н., доцент кафедры политологии ФФиП КазНУ им.аль-Фараби.....	328
18. ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ МОДЕЛИ МЕЖЭТНИЧЕСКОГО СОГЛАСИЯ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН	
Мухитденова А.Т., кандидат политических наук, доцент кафедры политологии ФФиП КазНУ им.аль-Фараби.....	333
19. ЭТНОСАРАЛЫК КОНФЛИКТШЕРДІЦ ҮКТИМАЛДЫГЫНЫ АНЫКТАУ ИНДИКАТОРЛАРЫ	
Мұхтар Сейіпрбай, Саясаттану мамандығы бойынша философия докторы (РпО), әл-Фараби атындаш КазУУ-дың саясаттану кафедрасынын ага оқытушысы.....	339
20. КАУ1ПС13Д1К САЯСИ АСТАРЫ МОЛ АДАМЗАТТЫК МЭСЕЛЕ	
Лукпанов А. И., филос. гылым. канд. әл-Фараби атындағы КазУУ-ншң доцент!.....	348
21. НАЦИОНАЛЬНАЯ НАУЧНО-ТЕХНОЛОГИЧЕСКАЯ ПОЛИТИКА: СТРАТЕГИЧЕСКИЕ НАПРАВЛЕНИЯ ПЕРЕХОДА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН К НОВОЙ ПАРАДИГМЕ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ	
Жангазы Р., политолог, Магистр государственного и местного управления.....	< 358.
22. СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ МОНОГОРОДОВ КАК ФАКТОР ОБЕСПЕЧЕНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ (НА ПРИМЕРЕ ГОРОДА РУДНОГО)	
Тажибаев Р.Х., кандидат политических наук, старший преподаватель кафедры социально-гуманитарных дисциплин Рудненский индустриальный институт.....	370
23. НАЦИОНАЛЬНЫЕ ИНТЕРЕСЫ КАК ФАКТОР ОБЕСПЕЧЕНИЯ БЕЗОПАСНОСТИ ДЕМОКРАТИЧЕСКОГО ГОСУДАРСТВА	
Акболат Д.Е., к.полит.наук, доцент кафедры политологии ФФиП КазНУ им.аль-Фараби.....	378
24. ЖАНА КАЗАХСТАНДЫҚ ПАТРИОТИЗМ - М1ТТЫҚ КАУ1ПС13Д1К КЕП1Л1	
Рысбаева С. Ж., саяси гылым. кандидаты, доцент, Аширова Ж.У. М. буевоз атындағы ОК.МУ, Шымкент, Казахстан.....	382
25. МИГРАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ В КАЗАХСТАНЕ В КОНТЕКСТЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ БЕЗОПАСНОСТИ И СТАБИЛЬНОСТИ	
Корганова С.С., к.филос.наук, Султанова В.И. к.истор.наук, Таубаева М.Е., к.филос.н. ЮКГУ им.М.Ауэзова.....	388
26. РОЛЬ ПОЛИТИЧЕСКИХ ПАРТИЙ В ПРОЦЕССЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ КАЗАХСТАНА	
Мекебаева М. А., канд. полит. наук, доцент кафедры политологии КазНУ имени аль-Фараби.....	395
27. УЛТЫҚ ИДЕЯ КОТАМ КАУ1ПС13Д1ПН КАМТАМАСЫЗ ЕТУ ФАКТОРЫ РЕТ1НДЕ	

Садибеков Е.6., Әл-Фараби атындағы Каз^{5^}, саясаттану кафедрасынын ага оқытушысы..... 400

28. МУДДЕЛ1 ТОПТАР ТЕОРИЯСЫНЫН КАЛЫПТАСУЫ МЕН ДАМУЫ

Кенесов А.А., саяси гыл. кандидаты, әл-Фараби атындағы КазУУ саясаттану кафедрасынын, доценту Арынова А.Б., Әл-Фараби атындағы КазУУ саясаттану кафедрасынын 1 курс магистранты, Шабден М.Б., 2 курс магистранты..... 405

ГЛАВА 4. АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНОЙ И РЕГИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

1. КИТАЙСКИЕ ЭКСПЕРТЫ О ЕВРАЗИЙСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ

Сыроежкин К.Л., доктор политических наук, профессор, главный научный сотрудник КИСИ при Президенте РК..... 410

2. ВОДНО-ЭНЕРГЕТИЧЕСКИЕ ДИСПУТЫ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

Күшкүмбаев С.К., доктор политических наук, ГНС КИСИ, Күшкүмбаев А.Ж., докторант РпО КазНУ им. аль-Фараби..... 419

3. РАЗВИТИЕ МОЛОДЕЖНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА КАК ФАКТОР ФОРМИРОВАНИЯ ТОЛЕРАНТНОГО СОЗНАНИЯ И ОБЩЕСТВЕННОГО СОГЛАСИЯ НА ПРОСТРАНСТВЕ СВМДА

Зайнинеева Л.Ю., доктор политических наук, профессор кафедры истории Казахстана и социально-гуманитарных дисциплин КазНТУ им.К.И.Саппаева..... 428

4. ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ И РЕАЛИЗАЦИИ ПОЛИТИКИ КАЗАХСТАНА В ЯДЕРНОЙ СФЕРЕ

Иватова Л.М., доктор полит. наук, профессор, Ордабек Ерден, докторант РпО кафедра политологии ФФиП КазНУ им.аль-Фараби 433

5. ЯДРОЛЫҚ ОТЫН БАНК1Н КУРУ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ КАУ1ПС13Д1К1 КАМТАМАСЫЗ ЕТУДІЦ МАҢЫЗДЫ ШАРАСЫ РЕЛІНДЕ

Басыгариева Ж.А., әл-Фараби атындағы КазУУ, саясаттану бел1М1 магистранты..... 441

6. ЯДРОЛЫҚ КАУ1ПС13Д1КП КАМТАМАСЫЗ ЕТУ «МЭН.ПЛ1К ЕЛ» БОЛЫП КАЛЫПТАСУДЫН НЕП31 ФАКТОРЫ РЕТ1НДЕ

Баглай Бауыржан, КР Президенттің жаңындағы Мемлекеттік басқару академиясынын гылыми қызметкер)..... 445

7. КЕДЕН ОДАГЫ ЖАНА ГЕОСАЯСИ АЙМАК РЕТ1НДЕ

Мусатаев С.Ш., саяси гыл. докторы, әл-Фараби атындағы КазУУ саясаттану кафедрасынын профессоры, Камалдинова А.А., саясаттану магистр!, саясаттану кафедрасынын ага оқытушысы..... 449

8. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ КАУ1ПС13Д1К1 КАМТАМАСЫЗ ЕТУДІЦ ТЕОРИЯЛЫҚ АМАЛДАРЫ МЕН ТЭЖ1РИБЕЛ1К БАГЫТТАРЫ

Әбдіжерова Г.О., социология гыл. докторы, әлеуметтану және әлеуметтік жұмыс кафедрасынын профессоры, Д.Н. Нуран, әл-Фараби

атындағы КазУУ-нц элеуметтану және элеуметтік жұмыс кафедрасының ага оқытушысы.....	456	Элтаева Н. С, КазУУ Дұнтану және мәдениеттану кафедрасының оқытушысы.....	521
9. КЕЛІССЕЗ - МЕМЛЕКЕТ АРАЛЬЦ ЖАНЖАЛДЫ ШЕШУДЩ ТИ1МД1 КУРАЛЫ РЕТ1НДЕ		19. РАДИКАЛЬНЫЙ ВАХХАБИЗМ КАК УГРОЗА НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА	
Кайдарова А.С., саяси гылымдардың кандидаты, доцент!, Таубаева СҮ., саясаттану мамандығының 2 курс магистранты.....	463	Мәлік Г. А., 2 курс магистрант.....	524
10. МЕЖДУНАРОДНЫЙ ИМИДЖ ГЛАВЫ ГОСУДАРСТВА Н.А.НАЗАРБАЕВА КАК ГАРАНТ БЕЗОПАСНОСТИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН		20. ХАЛЫКАРАЛЫҚ КАТЫНАСТАР ТЕОРИЯСЫНДАГЫ КАУ1ПС13Д1К МЭСЕЛЕС1 ЖӘНЕ ХАЛЫКАРАЛЫҚ КАУ1ПС13Д1К	
Ким Л.М., к.филос.н., доцент кафедры политологии, Амирова М.М., магистрант каф полиграфии КазНУ им.аль-Фараби.....	468	Нуран Д.Н.,эл-Фараби атындағы КазУУ-нц элеуметтану және элеуметтік жұмыс кафедрасының ага оқытушысы, ббд1керова Г.О., кафедрасының профессоры, социология гыл. докторы.....	531
11. КАЗАКСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ УЛТТЫҚ КАУ1ПС13Д1К САЯСАТЫНДА ЭСКЕРИ КОРГАНЫС МЭСЕЛЕЛЕРШІЦ МАЦЫЗЫ		21. ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ - ГЛОБАЛЬНАЯ ПРОБЛЕМА СОВРЕМЕННОСТИ	
Жанпейсова К.Д., Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия Улттық. Университет! Журналистика және саясаттану факультет! саясаттану кафедрасының доцент! м.ат.....	473	Жотабаев Н.Р. кандидат политических наук, доцент кафедры политологии КазНУ им. аль-Фараби.....	537
12. КЕДЕҢД1К ОДАКТЫЧ ЖУЗЕГЕ АСУЫ БАРЫСЫНДАГЫ КАЗАКСТАН-РФ КАТЫНАСТАРЫНДАГЫ БАСЫМ ФАКТОРЛАР ЖӘНЕ ОЛАРДЫН ЕРЕКШЕЛ1КТЕР		22. АЫА1_У515 ОР ТНЕ Р1РРЕКЕҮІТ АРРКОАСНЕЗ ТО ТНЕ 5ТЦОУ ОР КЕУОШТЮЫ	
Омаргазы Е.Е., саяси гыл. кандидаты, бл-Фараби атындағы Казуу, саясаттану кафедрасының доцентміш м.а.....	477	КПуыауеуа Биду1а, РШ сапсис^е, Рераг1теп{ о! РоПиса! Заепсе а1-Рагыы Кагакп №4ола1 Утгоеге1у.....	541
13. РЕГИОНАЛИЗМ В СФЕРЕ БЕЗОПАСНОСТИ В АЗИАТСКО-ТИХООКЕАНСКОМ РЕГИОНЕ		23. АЗИАТТЫҚ-ТЫНЫҚ МУХИТ АЙМАГЫНДАГЫ ХАЛЫКАРАЛЫҚ КАУ1ПС13Д1К МЭСЕЛЕЛЕР1	
Ахметов Е. Б., РГШ. докторант, старший преподаватель кафедры международного права КазНУ им. аль-Фараби.....	484	Абыдаимова Н.Т., Мекебаева М.А.....	545
14. РЕГИОНАЛЬНАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ КАК СОСТАВНАЯ ЧАСТЬ МЕЖДУНАРОДНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ		24. ОСНОВНЫЕ УГРОЗЫ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН НА РЕГИОНАЛЬНОМ УРОВНЕ	
Сейдуманов А. Ж., докторант ФФиП КазНУ им. Аль-Фараби.....	493	Акишев А.А., доктор политических наук, профессор, проректор по стратегии развития, воспитательной и социальной работе ПГУ им.СТОрайгырова.....	549
15. ТЕРРОРИЗМ - УГРОЗА ЛИЧНОСТИ, ОБЩЕСТВУ, ГОСУДАРСТВУ		25. ВЗАИМОСВЯЗЬ МИГРАЦИИ И ПОЛИТИЧЕСКИХ ПРОЦЕССОВ В КОНТЕКСТЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ	
Назарова СВ., канд.политических наук, Шевченко Л.Я., канд.исторических наук, Костанайский государственный педагогический институт.....	499	Нурмагамбетова СБ., кандидат исторических наук, доцент, Астана .555	
16. ТЕРРОРИЗМГЕ КАРСЫ КУРСТЩ САЯСИ - ЗАННАМАЛЫҚ ТЕТ1КТЕР1Н КАЛЫПТАСТАЫРУ			
Тулебаева М. К., саяси гылымдар кандидаты, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия улттық. университетың доцент!.....	507		
17. ЕЛ1М13ДЕП ДНИ КАУ1ПС13Д1К1 КАМТАМАСЫЗ ЕТУ МЕХАНИЗМДЕР1			
Габдуллина Б. А., тарих гыл. кандидаты, Ыржантиев Е. К., Л.Н. Гумилев ат. ЕМУ саясаттану мамандашның, магистранты, Н.9. Назарбаев стипендиаты.....	517		
18. Д1НИ САУАТТЫЛЫГЫН АРТТЫРУ Д1НИ ЭКСТРЕМИЗМН1Н АЛДЫН АЛУДЫИ КЕП1Л1			

ХАЛЫКАРАЛЫК КАУ1ПС1ЗД1КТ1 КАМТАМАСЫЗ ЕТУДЩ ТЕОРИЯЛЫК АМАЛДАРЫ МЕН ТЭЖ1РИБЕЛ1К БАГЫТТАРЫ

Г.О. Эбд1керова социология гылымдарыныч докторы, эл-Фараби атындағы КазУУ-тч элеуметтану жэне элеуметп'к жұмыс кафедрасынын профессоры,
Д.Н. Нуран - эл-Фараби атындағы КазУУ-жч элеуметтану жэне элеуметпк жұмыс кафедрасының ага оқытушысы

Адам өмір1Н1Ц тарихы қаутаздм камтамасыз етудщ тәж1рибеа болып табылады. Халық пен мемлекетке тенген согыс пен карулы қактығыстардың кер| эсер| қау|гп камтамасыз етуд|ц алғышарттарын қарастыруды талап етп.

Ядролық карудың пайда болуы оныч Жер беты1деп өмір Т1рш1л1пн жойып Ж1беру қауш, согыс жэне бейбігшік мәселеан одан да киындытып Ж1берд|. Бул адамзат алдында қаутаздың жача елшеу1ш1Н1Ч пайда болғандығын көрсетп. Каз1рп танда улттық қау1пс1зд1к бурынғыдагыдай сыртқы қауттен коргайтын мемлекетпч моральды-саяси мүмюнд1имен гана туанд|ртт коймай, улттық қау1пс1зд1кт1 камтамасыз ету жалпы элемд| устап туруга катысты халыкаралық қаутазджпен тығыз байланысты болып калды. Әскери ю-эрекегі журпзудщ каз1рп амалдары мен здгс-тәалдерж1 объективTM гылыми талдау сипаты мен ерекшел1ктер| улттық қау1пс1зд1КТ1 камтамасыз ету әскери-техникалық куралдары мен қуатты корғаныс курумен мүмюн емесспн көрсетуде.

Жалпы халыкаралық катынастар жүйеанде жэне халыкаралық қаутаздк саласында жача М1ндеттерд| шешуд| талап ететж когамдық-саяси жағдайлар езгерд!. Егер де бурын мемлекет қызмет! шо жэне сыртқы 1с-эрекет1мен шектелген жэне ондагы қаутаздгс эр турл! тәстдермен камтамасыз ейтген болса, XX-ХХ1 гасырда бул езгере бастады. Бурын 1штей тұрақты мемлекет халыкаралық аренада сен1мд1 позицияны иеленген. Ал кайір 6|r жағынан халакаралық фактор 1штей тұрақты мемлекетке тубегейл1 эсер ету| мүмюн. 1р жағынан халыкаралық сала қандай да б|r басқа амалдың себеб!мен жете алмай калған мемлекетпч шо қаушаедкпч қуатты факторы болуы мүмюн.

Қаутаздк феномен1Н1Ч дәстурл! әскери-саяси позициясы тусынан кэз1рп земинн кез-келген непзп уш қаутаздм режим улп'лерм көрсетуге бол ад ы. Олар: жалпы қаутаздк режим!, ужымдық қаутазд1к режим'1, ынтымактастық непзыде курылған қаутаздк режим!.

Жалпы қау1пс1зд1кт1 халыкаралык режим! конфронтациядан ез ерөлөр1мен бас тартуды қарастырады. Мундай режимжч непзп принциптер| келесщепдей:

1. Әскери қүшп" халыкаралық дау-жанжалды реттеу тәсш| ретжде пайдаланудан жэне езж-е兹| кррга мақсатында колданудан бас тарту.

2. Басқа мемлекеттерге әскери басымдықка жетудч дәстурл! стратегиясынан бас тарту.

3. Мемлекет қаутаздм оныч әскери қуатына байланысты емес екенд1пн мойында.

4. Карулы қүштерд! жэне каруландыруды қыскартуды жалпы қау1тазд'исп'ч басты принцип! рет'шде мойында.

Жалпы қзуатздж тұжырымдамасы халыкаралық катынастарда карулы қүштер рол! туралы есю тусУкщ, заресе ядролық каруды пайдаланудың перспективаыныч жок екенд1ин туангеннен кейм орын алды.

Ужымдың қау1пс1зд1к үгымы сол жүйенш қандай да б|r катысушинына карсы кез келген қысым акп олардың калған барлық катысушиларына карсы агрессия ретшде бағаланатын мемлекетаралық ынтымактастық тәрт1б|мен туанд|р1пед|.

Ужымдық қаутаздм тек осы жүйеге катысуши мемлекеттер гана емес, сонымен катар езУч М1ндеттер1н бузатын қысым көрсетүш'1 акт'терге жол береты осы жүйеге катысушиларға да карсы бағытталған. Ужымдық қауташдж жүйесж'ш ерекшел1 мынада:

- жүйен1ч әрб|r мүшеажч қызмет ету қажетплюыч талабын б1пд|рет1н ужымдық қаутазд|1спч әмбаптылығында;

- қажегп жағдайларда санкцияларды пайдалану автомотизмтде;
- жүйен1ч мүшелер! статус-кво мәртебеане ие болған жағдайда жэне қысымды туануде кел1спеушт1к пен оған жауап беру қажетпл1нде жатады.

Ужымдық қау1таздж режимдерУч басымдылығы оларды тарату, оларға жача мемлекеттерд! қызықтыру - оларды барынша аз агрессией етт, сондай-ак жалпы тұрақтылықты нығайтуында жатыр [1]-

Дегенмен ужымдық қаутс'вдк режим! езмд'к кемшш'исгерге де ие. Мысалы, ужымдық әрекет ету мәселеа. Бул дегенм'ю кейб|r ужымдық қау1таздж режиммч катысушилары сол режимд'1 устап калуга бара-бар улесш катысу басымдылығын пайдалануга тырысады. Ужымдық қау1шаздт жүйеандеп кабылданған шеиш кабылдау процедурасы қысымныч пайда болуы жағдайында жауапты қадамдарды тездете!

Егер ужымдық қау1пазд|к жүйеанде мемлекет афессорға карсы б1р1гет1н болса, онда ынтымактастық неп"з1нде қау|пазд1к тұжырымдамасы ресми институттардың болуы мәддеп емес, ал

бейресми диалог аз орынды жэне тшмдшкп б1лд1рет1н жалпы үткөсүнүү принцишнен шыгады.

Келеа халыкаралык режимнүү б1р1 - бул ынтымактастык непзжде күрүлгөн каутаздк түжүримдамасына сүйенетм режим. Ресей зерттеушүү! В.Петровский керсеткендөй, бул түжүримдама, кебшесе, жалпы каутаздк түжүримдамасымен уксас. Үнтымактастык непздел каутаздк жи! кау1п1 камтамасыз ету саласындағы мемлекеттердөң дипломатиялык ынтымактастыгы ретшде аныкталады. Мундай жагдайда дэстурл! түжүримдамасы сиякты күш балансы непзьде эскери конфронтация жагдайындагы мемлекеттүү мумган ю-эрекеттерш карастырады. Үнтымактастык непздел каутаздк түжүримдамасы каутаздк мәселеа бойынша мемлекет аралык Кеңес беру жэне эскери-саяси сен'мдтк шараларының рол1не екшн койылады [2].

Егер мемлекеттер ужымдык каутаздк жуйеа шеңбершде жалпы агрессорга карсы &1р1етж болса, онда ынтымактастык непздел каутаздк түжүримдамасы Зржил орынга ресми институттар емес, бейресми диалогтарды устуу шыгатын жалпы үткөсүнүү принцилже сүйенед|.

Сонымен катар жаңандану процессе жаппай жою каруын таратпау мәселеа езект! болып табылады. Ядролык, химиялык, бактериологиялык карулар мен олардын, компоненттердөң ланкеспик немесе экстремист топтардын крлына тусушщ каут! халыкаралык ланкеспиктүү потенциалын күштейтед|. Осыдан жаппай жою каруын таратпау режимж күштейтүүде халыкаралык ынтымактастыктын. рел1 зор.

Сонгы он жылда бүкш әлемге жэне жапандык денгейдеп каутазджке ей улкен каутт! ядролык кару тудырды. Дегенмен сүйк согыстын. б1т1мен кен, келемд| эскери дау-жанжалдыц ыктиналдыгы ядролык каруды колданумен тез темендер, каут осындаи карудыш болуынан тенд|. Ядролык каутазд| |сп камтамасыз етудщ б1рден-&r1 механизм! - ядролык каруды таратпау. Бул халыкаралык режим 1968 ж. Ядролык каруды таратпау туралы Келким-шартта (Я^ТК) енпзтген. Келгам-шарт ережелер! мыналарга мәддөттөлөд!:

-Ядролык каруга ие мемлекеттер баскаларга ядролык каруды немесе ядролык жарылгыш заттарды бермеу жэне олардын устжен бакылау журпзу; ядролык каруы жок кандай да б1р мемлекетке ядролык каруды, ядролык жарылгыш заттарды жэне олардын устжен бакылау журпзуге мумк'ждж алуына жол бермеу;

-Ядролык каруды иеленбөгөн мемлекеттер баскалардан ядролык каруды немесе ядролык жарылгыш заттарды жэне олардын устжен бакылауды кабылдамау; кандай да б1р баска амалмен ядролык

каруды немесе баска ядролык жарылгыш заттарды енд|рмеу жэне иеленбөу;

-Бейб1гг максатта ядролык энергияны пайдалануды көздөген, мундай максатты бакылауга (МАГАТЭ-атомдык энергия бойынша халыкаралык агенттк) алуды жузеге асыратын, ядролык каруы жок мемлекеттер.

1^аз1р1 танда әлемде кел1с1щепдей ядролык каруды таратуга үткөсүнүү катысты жагдай калыптасты. Барлык мемлекеттердөң ядролык каруды пайдалануына, оларды енд|руге экономикалык жэне технологиялык алгышарттарынын, болуы немесе болмауына, жэне ядролык каруды таратпау туралы келюм-шартка үткөсүнүү немесе үткөспауына байланысты 5 топка белуге болады.

Б1рж1 топка БУУ-нын, 1футс1зд1к Кенесын, туралы мушеа болып табылатын, ядролык мемлекеттер деп ресми танылган 5 мемлекеттүү жаткызамыз. Олар АКД1, РФ, КХР, Улыбритания жэне Франция. Бул мемлекеттерд14 ядролык потенциалдары б1рдей емес. Улкен ядролык потенциалга АКШ жэне Ресей ие. 1990 ж. сонында АКШ-та 7250 стратегиялык ядролык октумсыктар, РФ-да 6200 стратегиялык сипаттагы октумсыктар болган. Бул мемлекеттерде ядролык каруды жетшүдүү жер асты жэне тен13 асты континент аралык баллистикалык ракеталар (жер асты атом кайыктарын косканда) сиякты эр турл! амалдары бар. 1990 жылдын, ортасында |ФР 435 ядролык октумсыктары болды. К'ытайдын экономикалык жэне технологиялык мүмүнд1ктер1 осы 20 жыл шинде әлемнүү стратегиялык эскери балансын езгертетж тагы ядролык корын мындаған б1рл1ктерге кебейтүгө шамасы жетедг Шын мәмнде бул жузеге асатындыгын немесе аспайтындыгын жапандык жэне аймактык денгейдеп халыкаралык үткөспауын, дамуына байланысты. Улыбритания мен Франция салыстырмалы турде аз октумсыктарды иеленедК Францияда-450, Улыбританияда-185. Бул мемлекеттер ездердүү стратегиялык потенциалдарын жогарылатуга тырыспайды, &r1 ездерУн ядролык арсеналдарынын, келем! Ресей мен Америкага Караганда аз екендМмен туанд|рет1н олар олардын санын қыскартууды да көздөмейдК

Эскери ю-эрекеттерд| журпзу амалы ретшдепден гер| саясатты жузеге асыру куралы релнде карастыратын ядролык каруды тек ете кажетт! жагдайда гана таратудыштүү кажетт1Г1н туанетш олардын басында жауапкерш!л1П бар кешбасшылар тургандыктан, каз1р1 танда ресми танылган ядролы мемлекеттерде ядролык карулардын болуы әлемге ерекше кау1п тенд|р1п отырган жок. Мәселе Ресей мен АКШ-тын ядролык корынш ете кепт'|Г1мен, сондай-ак Франция мен 19СР-нын ядролык каруды таратпау Келгам-шартында (дегенмен олар таратпау режимм'щэрттөрү кадагалауда) турмауында болып отыр.

Ешин топка Израиль, Пәгастан жэне Унд1стан юредК Израиль ядролыц каруды жок дегенде 1970 жылдан бер| иеленедк Каз1р оны улеанде олардыц жетюзу амалы 1000 км. дейш жететы 200-дей ядролык октумсыйтары бар. Израиль келесщепдей принциптерд! устанады: ядролык каруларды сыйнамау, олардыц санын ресми мәл1мдемеу жэне растамау. 1998 жылы Унծютан мен Пәюсттан катар ядрольц сыйнау журпзеннен кейш болу мемлекеттер де-факт турыде осы кару тур!н иеленуштер катарына юргевдп айқын болды. Мундагы Kay!ps1зд1к еонш! топтагы мемлекеттердц ЯКТК катыспайтындығында. Сондыктан олар ядролык кару катынасы бойынша белпш мәртебеге ие емес.

Мамандардыц айтуынша, «табалдырыктагы мемлекеттер» деп аталатын уш!нш1 топка жататын мемлекеттерден тенетщ кау1п жогары. Эр уакытта бул топка Алжир, Ливия, Иран, Ирак, Солтусш жэне Онтустж Корея жэне т.б. елдер катары жаткызылган. Сон/ы уакытта жагдай езгерді Онтуспк Корея, Алжир, Ливия сиякты кейб1р елдер ядролык каруды енд|ру жэне ендеу жоспарларынан бас тартты. Солтустж Корея 2006ж. казанында сыйнектан етштген ядролык курал-жарак шыгарган. Бул сыйнаулар халыкаралык катынастарда тагы да &р дагдарыстык жагдайды тудырды. Ырак кейшнен жагдайды реттеуге эсер ететш Солтусгпк Корейлж ядролык багдарлама бойынша 6 жактылык (АК.Ш, КХР, РФ, КХДР, КР жэне Жапонияның катысуымен) кел1ссез журпзщф. Сонымен катар ирандыц ядроныш багдарлама себебиен АКШ пен Ирак арасында аскыну басталды.

Булпнг күн1 төрт1нш1 топка Алжир, Аргентина, Бразилия жатады. Олар ядролык зерттеуд! ерте белсенд! журпзген жэне ядролык кару-жарактар корын жасауга дейш жеткен, б|рак ез жоспарларынан бас тарткан жэне ЯКТК-не қрсылган мемлекеттер катары. Бул топтагыларга Белоруссия, К.азакстан жэне Уфаина жатады. КСРО кулаган б1р)нш1 жылдары олардыц территориясында стратегиялык ядролык күштер сакталган, кейжнен олар РФ етюзтген. РФ етюзтеннен кей1н бул елдер ядроныз елдер мәртебеане ие болып, ЯКТК-на осы сапа бойынша катысууда. Бул 4-Ш1 топтагы ерекше орын Онтуспк Африка Республикасына тиесий Апартеида режим жылдары тусында ОАР-да, Израильда сиякты ядролык кару жасалды. Дегенмен бул факт мойындастылган жок. Артапеидтен бас тартканнан кей1 ядролык кару жойылды, жэне ОАР ядролыксиз мемлекеттер ретшдеп таратпау режимцик катысушысы болып калды.

Бес1нш1 елдер катарына ядролык каруды иеленуге мумюнд1ктер1 бар мемлекеттер, б|рак олардыц ездер! бас тартуда. Бул топка кептеген Еуропаныш дамыган мемлекеттер! юред|, мысалы Германия, Италия.

4-ш' топтагы жэне 5-ии топтагы мемлекеттер шын көндешен ядролык каруды таратпау режимье катысууда. Кептеген мемлекеттер жогарыда айттылган бес топтыц ешкайсысына да фмейд| жэне олар ядролык кару жасауга ешкандай мумшд1ктер| жок. Дегенмен халыкаралык катынастар жагдайында ядролык карулану аймагында ешкандай езгер1стер болмайды деп айту киын [3, 2076.].

Ядролыктан баска кепшишс жоюга химиялык жэне бактериологиялыкты (бактериялык) да жаткызамыз. Б1р жагынан бул кару турлер! аз жоюшы сипатка ие, еонш1 жагынан булар карапайым, арзан жэне оларды колга онай туаруге болады. ^арудьщ бул турлер1не толык тиым салынган. 1972 жылдан бастап бактериологиялык жэне токсигендк карулар ендеуге, енд|ру жэне жинактауга тиым салу жэне оларды жою туралы Конвенция шарты ерекет етедг.

Химиялык карумен курсес Б1р1нш1 Дуниежузтж согыстан кей!н басталған. 1925 ж. оны эскери эрекеттер жагдайында пайдалануга тиым салу туралы Женева хаттамасында кол крийлды. 1997ж. бастап бактериологиялык каруга тигсп тыымдар химиялык каруларга катысты болды, ягни химиялык каруды ендеуге, енд|ру жэне жинактауга тиым салу жэне оларды жою. Соңщ езжде химиялык жэне бактериологиялык карусыздандыру саласы езекп саяси мәселе болып кала беред|.

Химиялык каруды камтамасыз ету тек кепишкп талкандау каруын бакылаумен гана емес, сонымен катар жай каруландыру жэне каруландыру күштержщ кыскаруы мен шектелү!мен де байланысты. Бул багыт бойынша европальц континент елдер! алга шыкты. Еуропа тарихы бігглейпн карулык дау-жанжалдар тарихы болды. Еуропада XX г. 2 Дуниежуз'1к сотые басталды. ХХг. 2-жартысында бул континентте ек! улы державаньщ эскери карсыласуы туындалды. Узак уакыт бойы Еуропа орталығында кеи келемд!" карулы дау-жанжал каутыщ туындауы сакталды. Мемлекеттер арасындағы б1рб1р1не сенбеуштж жэне шиеленуштж дау-жанжалдыц кауышыде болды. Мундай жагдай 1975 ж. Хельсинк каласында болған Еуропадагы каутаз жэне ынтымактастык Кецеанен кейж барып езгерд!. Хельсинкш Кеистен кей!н эскери кауттщ денгейж б|ршама темендеткен, сежмдты орнатуга катысты енделген жэне б1рт1нде шараларды жузеге асыру орын алды.

Сонғы кезде орын алып отырган жачарганды каруларды (ракетага карсы корғаные, жогары дәлд1к каруы, жана урпактыц ядролык курсес припрастары) шыгару, кейб1р салаларда кау1пс1зд1к саласында мемлекет арапык ынтымактастыкка жэне элемд!к кауымдастыктын, кау!птер!не карсы туруына кер| эсер1н типзу! мумюн.

Халыкаралық каушс'вдкт! камтамасыз етуде катай 1шо курылымы, багыттау жэне бакылау органдары бар, эскери-саяси жэне экономикалық турғыда түтген езмдже саясаты бар мемлекетаралық жүйелер комакты орын агады. Мунда басты рол1 катысушилардың «саяси, экономикалық жэне эскери улес салмагы» аткарады. Кафп уақытта Еуропадагы мундай уйымдарга НАТО (1949ж.), Батыс-Еуропалың Одак (1955ж.) жэне кей жағдайларды ескере отырып, ЕО (Еуропалық Одакты) жаткызуға болады.

Халыкаралық аймактық кау1пшд1к жүйеандеп ерекше, таза европалық формадагы уйым - ЕҚЫУ - халыкаралық каутаздкін, кептеген аспекpler! бойынша турл! дәнгейде журемт тапқылау процеа, кенесу жүйе болып табылатын Еуропадагы каутаздж пен ынтымактастық уйымы.

вз1Н1к халыкаралық-куқыктық непзде рәамделуге талаптануына, тұрақты комиссия, комитеттер жэне басқа да органдарының болуына карамастан, ЕҚЫУ-н халыкаралық каутаздж жүйеандеп катан, сипаттагы жүйелер катарына жаткызуға болмайды, ейткеж онын, твшп бакылаушы жэне күштеу курылымдары жок. Б|рак ЕҚЫУ-ы европалық кау1пс13Д1к1ч барынша жаксы курылымданған, әрекетке кабтетп" органга айналдыру тенденциясы байкалуда, демек, каз1рп кезде бул уйымды жумсак жэне аморфты жүйе дей алмаймыз.

Халыкаралық каушаздк жүйелер! әлемнш эр турл! аймактарында қалыптаскан. Оларга мына уйымдар юредк Солтустж, Онтусш жэне Онтустж Америкадагы американдық (орталық-американдық) мемлекеттер уйымы, Африка елдерш'щ уйымы, Араб мемлекеттерш лигасы, Онтустж Азия, Онтуспк-Шығыс Азия елдерМн, б|рлест1п.

Аймактық кау1пс'1зд1к! камтамасыз етуде әлемнш кейб|р белек аудандарында {Еуропадан тыс} еп| де жұмыс 1степ турган эскери-саяси блоктар, мысалы, Тынъщ мухиттық каутаздж акп (1951ж. берО, дәл сол сиякты эскери саладагы еюжакты одактасу мен езара кемек келю1мдер| (мысалы, АКШ пен Жапония арасында, АКШ пен Онтуста Корея арасында) де манызды орын алуға тырысуда. Еюңци дуниежүзтж сотые аяқталғаннан кей!н мемлекеттердш эскери-одактыщ саясатынын. ауқымының есуме мұрындың болған жай - Солтустж Атлантикалық келгам - НАТО блогынын. пайда болуы ед|. Бул уйымдар, көлюмдер, ездертш жарияланған халыкаралық-куқыктық статусы мен кездеген ниетже карамастан аймактардын, каутаздт турғысынан халыкаралық каутаз^кти европалық жүйеандей ти1С1 рел аткара алмайтын, «жумсак» типтеп жүйелер болып табылады (НАТО-дан езгеа).

Казакстан ушж бурыжы КСРО курамындагы мемлекеттер непз!нде Тәуелаз мемлекеттер достастынын. (ТМД) курылуы елеул! рел аткаруы тиу едк Эйтсе де, осы еткен жылдар шнде ТМД

аймагында экономикалық, гылыми-технологиялық б|ртулас кейінетж қалыптастыру, шекара коргау жүйесж жасау, тагы да кептеген салаларда б|рлескен шеолмдер кабылданғанымен, ТМД-ның кейб|р елдер1Н1н ерекше позициялары сиякты б'ркатар себептерге байланысты, әл1 кунге дей1н ю жүзже аскан жок. ТМД шенбер1нде Казакстанның кептеген мемлекеттер1мен ынтымактасуын барынша ныгайтуды кездейтүрл! келю1М-шарттары жасалған [4, 73-7666.].

Казакстан Республикасы ушж халыкаралық каутшд| ш камтамасыз етуде А9ЫСШК (СВМДА), ШЫУ (ШОС), УК.КУ (ОДКБ) ынтымактастық уйымдарының орны ерекше. Алдагы уақытта халыкаралық каутазд1кл камтамасыз ету ушж, сонын, шнде каут-каторлерд! алдын алу ынтымактыстықгагы рол1М13д| жогарылатуымыз тиу.

Эдебиет:

1. Глобальное управление: Учеб. Пособие/Под ред. проф. А.И. Соловьева. - М.: ИНФРА-М, 2007. - 117 6.
2. Колосов Ю.М., Кузнецов В.И. Международное право. - М., 1995.-78 6.
3. Политическая конфликтология: Учебное пособие / Под ред. С.Ланцова. - СПб.: Питер, 2008. -319 6.
4. Иватова Л.М., Балапанова А.С. Казакстанын, улттық каутаздИ: непз багыттары, тенденциялары, басымдылықтары. - Алматы: Казак университет!, 2007. -3386.

КЕЛ1СС63 - МЕМЛЕКЕТ АРАЛЫҚ ЖАНЖАЛДЫ ШЕШУДЩ ТИ1МД1 КЕРАЛЫ РЕТ1НДЕ

Кайдарова А.С., саяси гылымдардың кандидаты, доцент,
Таубаева С.У., саясаттану мамандығының 2 курс магистранты

Б13Д1Ц кез-келген1М13 кундел1кп ем1рде келюсез журпзу дадгыларын колданамыз, ол, отбасы болсын, әрттестер арасы болсын, сонымен катар, элеуметпк, саяси ем1рде болсын қандайда, езара кел!ссездер журпзшед1 Және, осы кел1ссездер осы әлемдже ем!рде, мемлекеттер арасында жанжалды шешудн ти!мд| куралы репнде карастырыла агады.

Франция дипломатиясы кел1ссез журпзуд! енер деп тауып, оны унем! уштап отыруды талап еткен. Дипломатиялық кел1ссездер кездеск мәселелерд! шешу емес, ею ел арасында тұрақты катынастарды орнатуды кездеген [1]. Мемлекет арасындағы жанжалды алдын алу жэне шешудщ максатында тұрақты катынастар орнатылады. Егер де, мемлекеттер арасындағы жанжалды шешу